

Կ'ուզեմ շափել դարերն համայն
Ճառագայթո՞ղջ իմ հայեացքիս.
Եւ էն և չէն միաժամայն,
Աստուածօրէն պարզել եմիս:

Ամենայն ինչ լըուութիւն է,
Ամենայն ինչ մոռացութիւն.
Ես քարացած կոյր մարգարէ.
Ո՞վ է կ'անցնի, ո՞վ է կանգուն...

Իբր երկաղէմ աղի տրձան
Ճանապարհի երկայնութեան,
Ես կը բաժնեմ ամէն վարկեան
Ապագան մութ, անցեալը սին:

Է.

Կը հեռանան, կը հեռանան
Զքնաղ օրերն իմ ապրումի.

Եւ օր աւուր մըտքիս վըրան,
Մէջ կը պատէ մոռացումի:

Գեղեցիկ է՝ որ խոյս կու տայ,
Հաճոյքի պէս իմ աչքերէն.
Գեղեցիկ է՝ որ ալ չըկայ,
Հազիւ սիրուած, կարօտ արդէն:

Կը դառնամ ես դարձեալ սիրով
Հեշտ պատրանքին երազներու,
Ես սիրտ ունիմ լի յուզմունքով
Որ չէ կարող միայն մնալու: —

Ըսէք ծաղկանց խոփնոյի,
Թէ ես իրենց չեմ մոռանայ.
Որ կարօտով սիրաբը կ'այրի,
Ու կը սպասեմ զարունը գայ:

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԻԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԵՌԹՆՀԱՐԻՐԻ ԾՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԸ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Վենետիկ այս տարի ալ կազմակերպեց ցուցահանդէս մը Հանրային պարտէզի տա-
ղաւառներուն և իր մէկ ցանի պալատնե-
րուն մէջ: Խառնոյ գահաժառանգ իշխանը
մտածումը ունեցած էր 700ի կեանքը վեր-
ստեղծել իր զանազան փուլերուն մէջ,
գեղարուեստական, երաժշտական, տպա-
գրական, սրբազան, առտնին, և ասոր իբր
ամենայրմար կեդրոն Վենետիկը կրնար
ըլլար, ուր աւելի ծաղկած և գերակշիռ ե-
ղած էր այդ դարու նկարազիրը. այս պատ-
ճառաւ ցուցահանդէսը հոս կազմակերպուե-
ցաւ:

700ը մարդկային ցաղաքակրթութեան
պատմութեան մէջ ցայտուն դարաշրջնա-
նեբն մին կը կազմէ, վասն զի նոր ուղ-
ղութիւն ալ կը մտցնէ ոչ միայն խառնոյ,
այլ բովանդակ իւրոպայի կեանքին մէջ:
Նախորդ դարուն մարդկային միտքը կաշ-
կանդուած էր տակաւին աւանդական գա-
ղափարներուն և տեսութեանց, դասակա-
նին կապերը ամէն ինչ կը շղթայէին, և

պայքարելով հանդերձ՝ կարելի եղած չէր
ազատագրել. ընկերային կեանքը անձա-
նօթ էր մարդուն, և անհատը կղզիացած
կը մնար իր երկրին և գաւառին մէջ, իր
արուեստին և գիտութեան մէջ, իր դասա-
կարգին մէջ: 700ը նոր իմացականութեան
մը դուռը կը բանայ, ամէն ինչ կեանքին
մէջ յեղափոխելով ու ստեղծելով նորը:
Իր մէջ ալ տակաւին կը տարտաբերին նա-
նախորդ դարուն մէջ ալ գոյութիւն ունեցող
գաղափարները, բաղձանքներն և ձկտում-
ները, աւանդականն և արդի կեանքը, գա-
ղափարականն և իրականութիւնը, Աս-
տուած և բնութիւնը: 600ը այդ հարցերը
հնարած չէր, այլ յայտնաբերած և զա-
նոնք ընդդիմադրած՝ անհաւասար պայքա-
րով: հետևաբար այդ դարն ալ անհաւա-
սար եղաւ, ուր կը տեսնենք յոյնքան պեր-
ճութիւն, որքան խեղճութիւն, այնքան
փայլ ո՞րքան ստուեր: դար մը եղերբզու-
թեամբ և իրբզով լեցուն: 700ը լուծում
մը տուաւ այդ կնճառտ տառաքին: հին ա-

մէն ինչ սպառեց, և մասամբ ձուլեց իր առջի կիսուն մէջ, և երկորորդին՝ ամբողջապէս նոր աշխարհ մը ստեղծեց, նոր էջ մը սկսելով մարդկային պատմութեան մէջ:

Ուղղութիւնը զոր ընդգրկեց 700ը, գինը ամբողջապէս անջատեց միւս դարերէն, և իրեն ընծայից անկախ և ազատ կեանքի մը նկարագիրը: Մինքն քսաներորդ լուսաւոր դարու մարդիկ տակաւին կը տառախէին հինին և նորին, անցեալ և արդի մտայնութիւններու մէջ ու մեր գիտական ամբողջ հարստութեամբ կը պակսի մեզի հաստատակամութիւնը նորին հետամուտ ըլլալու: Իսկ 700ի մարդը, աւելի վճռական և աւելի հատու, խզեց հիմնապէս ակնածութեան բոլոր կապերը, ազատագործի ուղիքն անխտոր ընթանալու և նորը կերտելու համար:

Ինչ որ այս դարուն նկարագիրը կազմեց, եղաւ սէրը իրականութեան, բնութեան և կեանքին: Աւանդական, վերացական ինչպէս և դիւցազնական աշխարհը դադարեցաւ այլևս ապրելէ և անոր յաջորդեց բնութեան և ամենօրեայ իրական կեանքին զգացումը. նոյնպէս հերոսին ալ փոխանակեց մարդը, սովորական մարդը՝ ռամբկը և գիւղացին: Արուեստը՝ որ նախապէս դասակարգի մը մենաշնորհն եղած էր, թափանցեց ընկերութեան մէջ, դարձեալ ընդհանրացան ուսումն և գիտութիւնը. առջի անգամ աշխարհիկն և զինուորականը եղան նաև գիտութեան մարդ: Մարդկային միտքը չսահմանափակուեցաւ մէկ քանի նիւթերու մէջ, այլ իր իմացականութեան բոցարծարձ լոյսով ամէն ինչ ըմբռնել ջանաց և ամէն ինչ զարգացնել. իրապէս մտքի վարկի դար մը՝ եղաւ նաև մտքի համադաշնակցութեան դար մը, իմացական լուսաւոր համաքաղաքի մը դռները բանալով բոլորին ալ, առանց ցեղի և ազգի խտրութեան, գաղափարներու հարստութիւնը հանրային կալուած մը դարձուց. Եւրոպայ երբեք մտքի և բարբերու աշխարհ միութիւն և եզրայրակցութիւն չէր ունեցած: Սակայն այն մշակութային ընդհանուր զարգացման նպատակը գիտութեան

կատարելաշրջութեւնը չէր, այլ կեանքը, ապրելու հաճոյքը, ստիճի՝ ուր մարդկային միտքը ինքզինք կը ցուցադրէր այնքան յանդուգն արտայայտութեամբ. հետեւաբար աւելի հարկաւոր էր հանրագէտ ներկայանալ քան խորաթափանց:

Սոյն նկարագրողը կը նշմարուի մշակութիւն ամէն մարդերուն վրայ, որովհետև դարուն հոսանքը իր յորձանքին մէջ պըտուեցաւ ու տարաւ անհատներ և հաւաքական մարմիններ նոյն ոյժով և դիւրութեամբ. որով մենք կը տեսնենք առանձին առարկաներու և կարասիներու, պալատներու և ամառանոցներու կառուցումներն, պարտէզներու յարդարման, նաւերու կազմին և յօրինումներն, քանդակներու և զարդադրուագներու, անդրիներու և նկարներու, կրօնական սոփաներու ևն, ևն, մէջ միշտ նոյն ոճն և նոյն յատկագրողը, ծրնունդ՝ նոր ոգիի և նոր տեսլականի: Բարոյական մասին մէջ ալ կայ տիրապետող նկարագիր մը, որ եթէ ոչ նոյն չափով, սակայն զանազան աստիճանաւորումով կը յայտային 700ի գոնէ պատմութեան անցած անձնաւորութիւններու մէջ: Այդ նկարագրին հիմնական գիծերն են ազատախոսութիւն, անկեղծութիւն և առատածեռնութիւն, անասնձ ցուցադրում իր եսին և անոր բնադոներուն, ու ամէնէն աւելի չհակասել ինքնին, ըլլալ միշտ միայնակ: Այսպէս ընկերային կեանքն ալ կը հետեւէր ժամանակի հոսանքին:

Ոմանք ուզած են 700ը նկատել անկումի, ապականութեան և նոյն իսկ անկարողութեան դար մը: Սա ստույգ է որ նոր ուղղութիւն մը յայտնուած ժամանակ, երբ նորութեան հետ դեռ կ'ապրին հնութեան հետքեր և ձգտումներ ու կը պայքարին նորերուն հետ, այդ ժամանակաւ միջոցը ծնունդ չի տար փայլի և շքեղութեան: Նոյնը կը պատահի 700ի առջի կիսուն՝ երբ վեցհարիւրէն մնացած բարքեր ու գաղափարներ տակաւին գոյութիւննին պահած կը կոտուի. սակայն յաջորդ կէսին, երբ այլևս նոր ուղղութիւնը յաղթական կը տիրապետէ, փառքի վեր-

եւր մը կը սկզբնաւորի, վերելք մը՝ որ գիտական և գեղարուեստական միջոցներէն հետ զոգրախտաբար կը բերէ ընկերութեան մէջ բարքերու սանձարձակութեան զեպքեր ալ. 700ի կեանքը կ'ընանք անուանել սարկի և ամարանոցի կեանք: Բայց դար մը յատկանշող այդ միջոց ծնած գաղափարականն է և նոր ուղղութիւնը. ինչպէս մերինը կը բնորոշեն մեքենականութեան զարգացումը և ռապալացման ու բաւարարութեան գիտելը և ոչ թէ նորոյթի անթիւ անհեթեթութիւններն կամ ժողովուրդի և ուրիշ փոքրկութիւնները, 700ը մեծ դար մըն է իր բերած նոր ոգիով ընկերային կեանքին մէջ, ստեղծած նորութիւններով և գիտելով կեանքի ամէն մասերուն մէջ, գիտականին՝ Լաբլանով, Վոլդայով, կալանիով ևն. իմաստասիրականին՝ Քանտով և Հանրագիտակի հեղինակներով, գեղարուեստականին՝ այս տեսակէտով յիշենք միայն Յ. Ս. Թիեռոլոն. քաղաքականին՝ Քրանսական Յեղափոխութեամբ:

Այսքան մեծ և իր նկարագրին մէջ հզական գիծերով դարու մը կեանքը վերստեղծել թէ անկենդան կերպով թանգարանի մը ամփոփ ու փակ սրահներուն մէջ, ունէր իր կարեւորութիւնը, և զայն դիտած էին այս ցուցահանդէսին կազմակերպիչները. ճանչցնել 700ը, ցայտեցնել անոր ոգին, սիրցնել այդ կեանքը, փարատել այն մոռալ ստուերները որով ըստ ոմանց պարուրուած էր այդ կեանքին պայծառութիւնը: Եւ որպէս զի պատկերը ամբողջական ու կատարեալ ըլլայ, ծրագրին մէջ չէր անտեսուած կեանքի պայմաններէն և ոչ մին՝ նոյն իսկ իբր լուկ զարդ նկատուածները, ինչպէս թատերական առարկաներն ու բեմական կազմուածքը, երաժշտական գործիչները. զօրախտաբար գործնականացնել ինչ ինչ ազգելներու համար կարելի չէ եղած իրագործել զայս: Որով ցուցահանդէսը կ'ամփոփէր հետեւալ բաժինները. նկարչական ու քանդակեալ գործեր, ուրուագիծներ, փորագրութիւններ և այլնատմանք. գրքերու տպագրութիւններ և կազմեր. գանազան կահկարասիներ և

օթոցներ. ապակեայ, յախճապակեայ և մալորգեայ անօթներ. հանդերձեղէնք, ըզգեստներ և առտնին առարկաներ. կառքեր և գահաւորականներ, նաւեր և բալիւրներ, մուրներ, սրբազան սպասներ և զգեստներ: Նոյնպէս վերակազմուած էր պարասրահ մը 700ի իր նախնական վիճակին մէջ հարկաւոր բոլոր սպասներով, Լապիս կոչուած պալատին մէջ, որու դահլիճը ամբողջապէս նկարագրողուած է Թիեռոլոյէն: Ինչպէս դարձեալ նմոյշ մը Ridotto կամ Casino կոչուած փոքր յարկաբաժիններէն, որոնք կը գտնուէին Ս. Մարկոսի մերձակայ պալատներուն մէջ և եօթնհարիւրին այնքան բազմաթիւ եղած էին ու կը ծառայէին իբր հաւաքատեղի և զրօսավայր ազնուականներուն և պատրիկներուն: Կը ձևար վերակազմել եօթնհարիւրեան ամառանոց մըն ալ. բարեախտաբար վենետիկէն ոչ շատ հեռու վենեդոյի դաշտահողը լինէ թէ այդ հին ամառանոցներով, որոնցմէ ամենապերճն և ճոխը Բիզանի կոչուածն է՝ շրջակայ հմայիչ պարտէզով և լաբիրինթոսով, որ թելադրեց ցուցահանդէսը կազմակերպողներուն վերապրեցնել 700ի կեանքի այնքան ցայտուն մասերէն մին ալ, ամառանոցի կեանքը, ևն սարքելով դարուն սեպհական շքեղ դաշտահանդէսներ: Հետեւաբար կարելի է ըսել թէ դիտուած ծրագիրը զրեթէ ամբողջապէս կարելի եղաւ իրագործել. և վենետիկ պահ մը նորէն ապրեցաւ իր պատմութեան եթէ ոչ քաղաքական, գոնէ ընկերային կեանքին ամէնէն փայլուն և թովիչ շրջաններէն մին:

Այցելութիւն մ'ընծայել ցուցահանդէսի քառուկներեք սրահներուն՝ տեսնելու համար ի տես դրուած առարկաներէն ամենայնաբարձրները, անհնարին է, այնքան անհամար են անոնք. սակայն սրահներ կան որ կ'ամփոփեն իրենց մէջ դարուն լաւագոյն արտադրութիւնները, զոր չնկատել հարեանցի կերպով իսկ, կարելի չէ: Երբորդ սրահը ամենապերճներէն է կոչուած Սրահ Բիզիէի վասն զի անոր որմերը պըճնող գեղեցիկ օթոցներուն մէկ մասը կը

ներկայացնէ Բզիքի գրոյցը, իսկ Ֆնացեալ մասը կը պատկերէ հին օրէնսդիրներու կենդանագիրները. բոլորն ալ գործ նստաւորեղան արուեստին և կատարուած 700ի վերջին տարիներուն: Յաջորդ մեծ սահմանափակում է Սաւոյի տան և դահլիճի մը երեւոյթն ունի: Ասոր սրմբին ալ կը ծածկեն մեծ օթոցներ, գործ բիւմենդեան արուեստին և 700ի զանազան տարիներու մէջ լրացած, ու կը պատկերացրնեն Աղբըսանդը Մեծի ինչպէս նաեւ կիւրոսի և Արտասէսի կեանքին ղէպքեր: Սաւոյի տան իշխաններու կիսանդրիներ և դիմանկարներ կը զարդարեն այս դահլիճը, որու մէկ կողմը կը բարձրանայ իր բովանդակ կազմուածքով արքայական ճոխ գահը: Տասնութիւնը սրահակը կը ներկայացնէ թագաւորական ննջասենեակ մը. քսաներորդը ցոյց կու տայ պերիլի կտոր մը համակ զեղազարդուած և Նարոյի աշխատանոցներու զեղեցկազոյն գործերէն է. իսկ յաջորդ սրահը կը պարունակէ զահաւորակներ և որբաններ: Փասնութիւնը յատկացուած է ամբողջական մտւորներու, որ շատ ընդհանրացած էին 700ին՝ մասնաւորապէս Նարոյի մէջ: Խորքաւանդակներ են՝ որու իրը կմախք կը ծառայէ երկաթէ թելը խծուծով պատուած. անձերու ձեռքերը և ոտքերը փայտէ են, ղէմքերին թրծուն կաւէ՝ գունաւորուած. կը պատկերացնեն բաց ի Մեռնդի տեսարաններէն, տեսնուածաւ մը, ցոյցերով, վրացուհիներու խումբը են, են: Երեսուներորդը կը կոչուի Վենետիկան սրահ, ուր բաց ի Վենետիկ տոժերու և քաղաքական ու զինուորական անձնաւորութեանց կենդանագիրներու՝ իրենց պաշտօնական զգեստով, կան նաեւ Վենետիկան պալատներու յատուկ կարասիներ, թիկնաթուղիներ, զըսակաւ գահը են: Երեսունեօթնորդը մեծ մասամբ յատկացուած է յախճապակեայ և թրծուն կաւէ անօթներու. երեսունիններորդը ապակեայ և արծաթեայ սպասներու. քառասուններկու թիւ սրահը կը ներկայացնէ դարուն ճոխ կեանքներէն նմոյշներ. իսկ քառասուներորդ սրահը կը բովանդակէ սպա-

գրութեան արուեստին արտադրութիւնները և յարակից առարկաներ: Գրքին այս ցուցահանդէսը նպատակ չունի պատմական միջավայր մը ստեղծել կամ ներկայացնել արհեստագիտական կատարելագործման աստիճանները, այլ պարզապէս ցոյց տալ ընդհանուր կերպով մը թէ 700ի մարդիկ որքան հոգածութիւն ունէին գրքին ալ զարդանկարման: Այս պատճառաւ կարգաւ զետեղուած են նմոյշներ նախ դարուն կազմի տեսանկերէն՝ սկսեալ ամենատարածականէն, հետզհետէ արդարեւ ներք, ոսկի և կամ բազմազոյն գծագրական ձևերով կաշիայ կողքի վրայ. յետոյ կու գան թաւապատները, ճոխացած արծաթեայ դրուագուած թիթեղներով և կամ ոսկիէ հիւսուածքով: Ապա կը յաջորդեն բուն գրքին տպագրութեան զեղեցկութիւններն և շնորհները, ինչպէս նաեւ փորագրութեան, զարդապատկերներու կամ տեսարաններու և ուրիշ մեծ կամ փոքր զարդարուցներու օրինակներ:

Հայ տպագրութիւնը զանց ընել կարելի չէր. հետեւաբար խնդրեցին մեզմէ ևս այդ զարուեստագրական մեր արուեստին նըստը: Դրուագներ. Աւետարան մը, տպ. Վենետիկ 1752ին, կողքը թաւաքէ արծաթէ դրուագեալ թիթեղներով պատուած. թաւաքուէ Վարդապետի Համառոտութիւն իմաստասիրութեան, տպ. Վենետիկ 1711ին, կողքը՝ կաշեկազմ, ոսկիէ և զանազան գոյներով շատ լաւ զարդանկարուած, ինչպէս կը գտնուի Յուդահանդէսի Յուդայի ալ. այդ երկուքը զետեղուած են կազմերու յատկացուած բաժնին մէջ: Իսկ բուն գրքերու մասին մէջ ցուցադրուած են. Խորհրդատեսոր սրբոյ պատարագի, տպագր. Պորթլի 1741ին Վենետիկ, մէջի փորագրութիւնները Մուգգիին են: Բազմազոյն Հայկազեան լեզուի տպագր. նոյն 1749ին: Շրջան մշտնջենաւոր տարեկան գուշակութեանց, տպագր. նոյն 1752ին: Աստուածաշունչ զիր Նրատարակութիւն Միխիթար Աբբասի. տպագր. նոյն 1733ին, նկարները պատրաստուած են Միխիթար Աբբասի աշակերտներէն:

Անցնելով բուն արուեստը ներկայացրեց նոր մասին, անդրի, քանդակ, նկար են, ասոնք ամեն սրահներու մէջ ալ ցրուած եւ զետեղուած են, բազմաթիւ են մանաւանդ նկարները մեծ կամ փոքր դիրքով, կենդանագիր, բնանկար, պատմական կամ սրբազան եւ կամ կեանքի դէպքեր, եւ մէն հնդկականներէ նմոշներ կը տեսնուին, սկսեալ դարուն հակաճարէն, Յ. Մ. Թիւրույ, Յ. Մ. Բիսմեղզա, Գանալեղզոյ, Կուարտի են. մինչեւ փոքրերը, Ծուգզարելլի, Ամիկոնի, Ծալա, Բանինին են. իւրաքանչիւրը մասնագէտ է նկարչութեան մէկ կամ ուրիշ ճիւղին մէջ, ու այդ պատկերներուն մէջ կարելի է տեսնել դարուն կեանքը:

Եթեմհարիւրը նկարչութեան նկատմամբ իտալիոյ համար դժուարին դար մը կը ներկայացնէ: Այս երկիրը, եւ մանաւանդ վենետիկ լեցուն էր նախորդ դարերուն մանաւանդ 1500ի, ամենամեծ հնդկականներու գործերով. հոն եկած էին նաեւ 1600ին մէջ օտարներ ալ Ռուպեն, Վան Տիք են. պալատներ եւ եկեղեցիներ ձեփուած էին արուեստի գործերով եւ իրաւամբ վենետիկ անուանուած է աշխարհի նկարչութեան Թանգարանը Սանտարամէ Ժէ դարուն, Նոր արուեստագէտները պէտք էին տեղ գտնել՝ հոն զետեղելու իրենց արտադրութիւնները, պէտք էին հաւասարել նախորդ մեծ նկարիչներուն՝ իրենց գործն ալ ընդունելի ըլլալու համար հանրութենէն, պէտք էին դարուն ընդգրկած սկզբունքներուն եւ զաղափարականին համեմատ իրենց նոր ուղղութիւն մը գծել եւ ներկայացուցիչը ըլլալ ժամանակին, անմահանալու համար: Յ. Մ. Բիսմեղզա ազատելով հին կաշկանդութիւնէ եւ սեղմ պարտադրութիւններէ, նախ կը մտցնէ նկարչութեան մէջ երկու նոր ըմբոստներ, լոյսի խաղին ինչպէս եւ մարմիններու հաստատութեանը. ասոնք յետոյ որեւ արուեստագէտներուն կ'անցնին, որուն զարգացնելով այդ տարրերը կը ստեղծեն դարուն նկարչական արուեստին նկարագիրը:

Այդ արուեստը մեզի կը ներկայացնէ

հնկարագիր շնորհիւ կաթակնաշող բազմութիւն մը. ճարտարապետական բաղադրեալ ձեւերուն՝ որոնք տիրացած էին նախորդ շրջանի արուեստին մէջ, կարելի է ըսել թէ կը յաջորդէ երաժշտական զգացումը, ազատ, անգայտ, Թուրքիկ ձեւերու ճաշակը, (ձեւեր որ ճոխ լոյսերու ողողման մէջ զարմանահարշ կերպով կը յաճին), փափկացումը եւ նրբացումը հանդերձանքին՝ որ առանձին խնամքի առարկայ կը դառնայ: Հարեանցի ակնարկով միայն դիտելը՝ մեզ պիտի ուզէ հաւատացնել թէ այս բոլորը, զարդադրուագի կամ արտաքինայարդարութեան արուեստն է, ամէն ինչ երաժշտութեան եւ եղանակի փոխելու եւ միայն զգայարանները ապշեցնելու ձրկտումը: Սակայն լուրջ քննութիւն մը ցոյց պիտի տայ թէ այդ բոլորին խորը կայ նոր իմացական աշխարհը զոր կարելի է կոչել յատկատեսութիւն, հոգեբանական զննութիւն, տեսնելու եւ ճանչնալու անյազութիւն. մէկ խօսքով կայ բուն միտքը՝ ոժտուած իրապէս արեւթային պայծառաւ տեսութեամբ եւ Թափանցկութեամբ, ինչ ապրելու ուրախութեամբ բայց նաեւ կեանքի տառապանքին տառապանքով եւ վրդովմանով: Ասկից ամէն ձեւ եւ ամէն շարժում անմաստ չեն, այլ բառ մը կը բովանդակեն եւ մերթ յանդուզն խօսք մը, ազատ խոյ մը, զգացում մը՝ որ արտաքին քննող երեւոյթի մը տակ շատ ուժեղացած զգայականութեամբ կ'արտայայտուի, վասն զի զգացումները՝ ինչպէս սէրը, չեն մնար միայն զգայարաններուն մէջ, այլ կ'անցնին սրտին՝ փոխուելով կիրքի. հետեւաբար այդ գեղեցիկ եւ փայլուն դժմեքներուն վրայ ստեղծ յուզում եւ արցունքը կը տեսնենք: Ահա դարուն արուեստին նկարագիրը՝ որ դարձեալ իրապէս կը մատնանջէ դարուն հոգին. ապրելու լոյս ունենալ նիւթական եւ իմացական, հմայել:

Այս արուեստը կը ստեղծէ իրեն զոյնի մասնական տաղանդ մըն ալ զոր կարելի է դարուն փառքերէն մին կոչել: Անոր երանգապնակին վրայ կ'երևութեանն բոլոր գոյսը եւ փափուկ գոյները որ իմաստ

ներ և զգացումներ կը թարգմանեն, վարդազոյնը, կաղնեզոյնը, մեղմ երկնայինը, արծաթայինը իրենց բոլոր անուշ նրբերանգներով. և այսպէս սոյն արուեստին մէջ, բլլայ գիւղային կամ քաղաքային, կը զգացուի ապրիի առտուան մը արծաթեայ ըստգրուի ինքը. թողունք որ սոյն արուեստը՝ այն բոլոր փափկութիւններով հանգերձ՝ օժտուած է միանգամայն ճշդութեամբ, անմեղանչիւ կշռոյթով և երկրաչափական հաստատութեամբ: Ահա քաղմութիւ առաւելութիւններ, որոնց զօրութեամբ եօթնհարիւրի նկարչական արուեստը այսօր կը բաղդատուի 1500-ի՝ թինթորեղոյի, թիճիանոյի, վերոնեղէի դարուն արուեստին:

Սոյն ցուցահանդէսը եթէ չունենաւ ուրիշ ունէ առաւելութիւն կամ օգուտ, գոնէ կրնանք ապահովալ որ ծառայեց դարուն կեանքին ծանօթութեան և ասոր ծաւալման ժողովուրդին մէջ. ինչ որ կրնայ նպաստել այսուհետեւ աւելի համակրանքով նայելու այդ հաճելի և իրապէս մարդկային պատմական շրջանին: Ասկից աւելի սակայն ցուցահանդէսը առիթ մը ներկայացուց ու զգոնց գեղարուեստասէրներն և գեղեցկագէտ բնապատները, որ ուսումնասիրեն լրջութեամբ և խորապէս դարուն արուեստն ու անոր նորոգ ուղղութիւնը. վերլուծեն և ցոյց տան այդ արուեստին տարրերը և ասոնց աղբիւրն ու յարաբերութիւնը նախորդ շրջաններու արուեստներուն՝ և դարուն հոգիին հետ, յայտնաբերեն և պայծառացնեն այդ արուեստին պարունակած մեծութիւնն և գերակշռութիւնը:

Այս տեսակէտով ցուցահանդէսը կազմակերպողները կրնան հաւաստած ըլլալ թէ իրենց դիտումին շատ իսկ ժամանած են:

Հ. Կ. Ք.

...~*~...

ՏՈՒՐ ԶԿԱՅՍԵՐՆ՝ ԿԱՅՍԵՐ ԵՒ ԶԱՍՏՈՒԾՈՅՆ՝ ԱՍՏՈՒԾՈՅ

Բաց համակ առ Պ. Միքայէլ վարանդեան, նախկին պատուիրակ Հայկ. Հանրապետութեան ի Հոռով:

(Խնդրելով Պոսթրիի Հայրենիք և Բարեգոյն Թառաշ օրաթերքերու պատուական խոմ. յազրարիւններէ որ հաճիւն նոյնօրեակաբ արտատպել):

Մեծապատիւ Տէր

Կարդացինք Յատաշ օրագրի Դեկտեմբեր 15 թիւին մէջ Ձեր հրատարակած յօդուածը «Ս. Ղազարի շուրջը», նոյնպէս անոր նախորդ խմբագրութիւնը Պոսթրիի Հայրենիք օրաթերքի Նոյեմբեր 27 թիւին մէջ: Թէ ինչ զգացմամբ, աւելորդ է որակել. և արդէն զգացումը չէ կարեւոր լուսատուելու համար զՁեզ և Ձեզի դիմողները, որոնք իրենց հետաքրքրութեան յագուրդ տալու համար լաւագոյն պիտի ըլլար եթէ դիմէին աւելի առատ և վճիտ տեղեկատու աղբիւրի մը: Տատամեցանք վայրկեան մը թէ զայն գրողը արդեօք Դոնք իրապէս մեզի ծանօթ Պ. Վարանդեանն էք, թէ ուրիշ Ձեզի համանուն մէկը: Այնքան օտար էր գրութեան հոգին ու պարունակութիւնը մեր Ձեր նկատմամբ ունեցած զազափարէն:

Համաձայն ենք Ձեզի հետ երբ կը մատնանշէք արդարապէս՝ անհրաժեշտ պէտքը Եւրոպայի լուսաւոր ազատ ապահով և դիւրամատչելի կեդրոնի մը մէջ, ինչպէս է Ս. Ղազար, ազգային ճոխ լիակատար մատենադարան մը կազմելու, ուր կարենան մեր թափառայած գրագէտներն և ուսումնաստենչ մտաւորականները գտնել իրենց խուզարկութեանց առարկան: Բայց ինչո՞ւ միայն մատենադարան և ոչ նաև միանգամայն առատ լիակատար ազգային թանգարան մը հայ հանճարի արուեստի և գեղարուեստի, հին դարերու նուիրական յիշատակներով և նոր գաղափարներու արտայայտութիւններով ճոխացած, ուր ոչ